

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1931

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 8^Α,
ΑΘΗΝΑΙ

Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΡ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΠΑ- ΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821

Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, τὸ ὅποιον ἔχει εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου, προέρχεται τὸ κατωτέρω ἀντίγραφον χειρογράφου ἐπιστολῆς, ἧς ἐτήρησα πιστῶς τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν στίξιν, τὸν τονισμόν, καθὼς καὶ τὸ τυπικόν καὶ τὴν φρασεολογίαν.

Τὰ χειρόγραφον εἶναι χάρτινον, μεγάλου σχήματος εἰς τέταρτον, σύγκειται δὲ ἐκ πέντε φύλλων, τῶν ὁποίων αἱ μὲν πρῶται πέντε σελίδες (ἀμφοτέρωθεν γεγραμμέναι κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν) περιλαμβάνουσι τὴν ἐπιστολὴν, αἱ δὲ λοιπαὶ εἶναι κεναί. Τὰ δὲ τέσσαρα, ἐπόμενα τῷ πρώτῳ, φύλλα εἶναι συνερραμμένα ἐν εἴδει τετραδίου διὰ λεπτῆς μυρίνου.

Ἡ ἐπιστολὴ συντάχθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τινος τῶν ἐκεῖ σημεινόντων προκρίτων, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Ἐγένετο δὲ σκοπίμως ἴσως ὑπὸ τοῦ Ἐπιστολογράφου Γραικοῦ ἢ παρασιώπῃσι τὸσον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὀνόματος, ὅσον καὶ τοῦ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται Γάλλου, ὅπως ἐπίσης καὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ, καὶ τοῦτο διὰ τὴν παραπλάνησιν τῆς Ὀθωμανικῆς ἀρχῆς, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἐπιστολὴ περιέπιπτεν εἰς χεῖρας τῆς.

Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐκκλήσιν πρὸς τὴν Εὐρώπην, διακνέεται ὑπὸ φλογερᾶς φιλοπατρίας, ἀλλὰ καὶ ἀκρατήτου μίσους ἐναντίον τοῦ τυράννου. Μετὰ ζωηρῶν δὲ χρωμάτων διεκτραγυδοῦνται τὰ δεινὰ, τὰ ὅποια ὑφίστανται οἱ Γραικοὶ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Ἡ ἀγανάκτησις ὁμοῦ στρέφεται καὶ κατὰ τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, ἥτις, εἰς οὐδὲν λογιζομένη τὸ καταδυναστευόμενον ἡμῶν Γραικικόν ἔθνος, μετέρχεται ὡς πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος διπλωματικὴν πολιτικὴν, ὑποστηρίζουσα τὸ δόγμα τῆς ἰσορροπίας. Ὁ Ἐπιστολογράφος ὑπεραμύνεται τῶν Ἑλλήνων, καυτηριάζων τὴν ἀναλγησίαν τῶν ξένων, οἱ ὅποιοι τὴν μὲν σύγχρονον Ἑλλάδα παρεγνώρισαν ἐντελῶς καὶ περιφρόνησαν, τῆς δὲ παλαιᾶς ἐφρόντισαν μόνον νὰ διαρπάσουσιν κατὰ καιροῦς τ' ἀρχαιολογικὰ κειμήλια.

Τὰ δὲ ἀναγκλυφικῶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ σκιαγραφούμενα πρόσωπα καὶ πράγματα καταδεικνύουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν πόσον σαφῆ ἐπίγνωσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν εἰχον ὁ πρόγονοί μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταμαρτυροῦν καὶ τὴν ἀσάλευτον πίστιν καὶ πεποίθησιν αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν τελικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἐπικράτησιν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐν τέλει ὁ Ἐπιστολογράφος ἐπικαλεῖται τὴν ἐν παντὶ συνδρομὴν τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπιστολὴ Γραικοῦ πρὸς τὸν Γάλλον

18 Ἀπριλίου 1821

Συμπαιρένω πόσον κατεπλήχθεις, ὅταν ἔμαθες πρᾶγμα ἀπροσδόκητον, πρᾶγμα δυσεπιχείρητον, τὴν γενικὴν ἐπανάστασιν τῶν Γραικῶν κατὰ τοῦ Τυράννου αὐτῶν τουρκικοῦ ἔθνους, προκατακυριευμένος ἀπὸ γνώσεις σφαλερᾶς περὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεώς μας, περὶ τῆς ἐθνικῆς μας δυνάμεως, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι μὲ λύπην σου μεγάλην προμαντεύεις τὸν τέλειον ὄλεθρόν του, καταρῶμενος τοὺς αἰτίους τῆς ὀλοσχεροῦς τῶν Ἑλλήνων καταστροφῆς, ποτὲ δὲν ἤμπορῆς νὰ υποθέσῃς, ὅτι αἱ εἰς Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν ἀνα-

φθείσα λαμπᾶς τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν Γραικῶν εἶναι φρουκτωρία⁽¹⁾, ἡ ὅποια ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ὀρμῆς ὄλου τοῦ ἔθνους εἰς τὸ νὰ ἀδράξωνται τὰ ὄπλα τῆς ἐκδικήσεως.

Ὅταν ἐπεχειρίσθης τὴν περιτήγησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐνθυμήσαι ὅτι σὲ ἀνέπτυξα τὰς αἰτίας, δι' ἃς πολλοὶ περιηγηταὶ ἀπατηθέντες δὲν ἐγνώρισαν τὸ γραικικόν ἔθνος καὶ πολλοὶ Βαρθόλδαι⁽²⁾ τὸ ἔσυκοφάντησαν ὄ-

(1) Ἡ μακρόθεν εἰδοποίησις διὰ φρουκτῶν, λαμπάδων, πυρῶν ὑπὸ τοποθετημένων ἐπὶ τούτῳ φρουρῶν.

(2) Ἐνταῦθα ὁ Ἐπιστολογράφος ἀνατρέχων εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς περιηγήσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολὴ Γάλλου, ὑπενθυμίζει ὅσα καὶ

ρεάν, ἄνθρωποι ἐγγηράσαντες εἰς τὸ ἐρημικὸν αὐτῶν Ταμείον, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ γνωρίσουν τὸν χαρακτήραν ἰσως δύο ἢ τριῶν ὑπηρετῶντων, ἐφαντάσθησαν ὅτι διεκρίναν τὸν χαρακτήρα ἑνὸς δολοκλήρου ἔθνους, ἀγνοοῦντες ὅτι ἐπισκεπτόμενοι τὰ ἐρείπια τῆς Ἑλλάδος καὶ ὄχι τὰς πτωχὰς καλύβας τῶν σημερινῶν κατοίκων, ἐγνώρισαν τὴν νεκρὰν καὶ ὄχι τὴν ζωντανὴν Ἑλλάδα.

Δι' αὐτὴν τὴν ἀπατηλὴν πρόληψιν, οἱ μὲν μᾶς θεωρεῖτε ὡς νοθευμένα ἔκτρώματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀνάξια νὰ συστήσωμεν ἔθνος καὶ ἰδίαν πολιτείαν, οἱ δὲ μᾶς κατεφέρετε τὴν μέλαινα ψῆφον, ὅτι δηλ: τεσσάρων αἰῶνων νικημένοι πρέπει νὰ ἴναι δοῦλοι τῶν νικητῶν, καὶ τετρακοσίων ἐτῶν συνεχῆς τυραννία γίνεται δικαίωμα τῶν Τυράννων κατὰ τῶν τυραννουμένων. Διὰ τοῦτο ὁσάκις ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν ἀθανάτωνμας προγόνων, καὶ ἀπ' ὀλίγα τινὰ λείψανα τῆς Ἑλληνικῆς ἀριστοουργίας⁽³⁾, πολλοὶ ἀπὸ σᾶς περιήρχοντο τὴν Γραικίαν καὶ ἐξέταζαν τὰ ἐρείπια τῆς ὑπὸ τὴν σκέπην ἑνὸς Φερμανίου τοῦ Σουλτάνου, ἐχθροῦ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ὑπὸ τὴν προστασίαν ἑνὸς ἢ δύο στρατιωτῶν Ὀθωμανῶν, καταφρονοῦντων καὶ σᾶς διὰ τὴν περιέργειάν σας, καὶ συντριβόντων πολλάκις ἐμπροσθέν σας τὰ ἀπὸ τοὺς ἐμοφύλους τῶν βαρβάρων ἀκροτηριασμένα τῶν ἀρχαίων ἀριστοουργήματα, δὲν ἀνέβαινέ ποτε εἰς τὴν διανοίαν σας, ὅτι ἡ βάρβαρος χεὶρ πρέπει νὰ ἐμποδισθῆ πλέον ἀπὸ τὸ νὰ συντρίβῃ τὰ ἀπομεινάρια τῶν θαυμαστῶν τύπων τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ παρατηροῦντες ποῦ εἶναι οἱ Τάφοι τῶν παλαιῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος, ὑπεφέρετε τὸν Τούρκον ὀδηγόν σας μὲ τὴν μᾶστιγα εἰς τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰς ὕβρεις εἰς τὰ χεῖλη, νὰ παρακελεύῃ ἐμπροσθέν σας τοὺς

προφορικῶς ἀνέπτυξεν εἰς αὐτόν, προκείμενου περὶ τῶν συκοφαντιῶν τὰς ὁποίας προσήψαν κατὰ καιροῦς ἔθνοι περιηγηταὶ καὶ ἱστοριογράφοι κατὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως ὁ ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς Πρωσσοῦ διπλωμάτης Ἰάκωβος Σολομὼν Βαρθόλδου, ὅστις κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐπεσκέψθη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξέδωκεν εἶτα ἐν Βερολίῳ τῷ 1805 βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Bruchstücke zur nähern Kenntnis des heutigen Griechenlands, gesammelt auf einer Reise von J. L. S. Bartholdy, in Jahre 1803—1804), διὰ τοῦ ὁποίου καθάπτεται σφοδρότητα τῶν τότε Ἑλλήνων.

(3) Νέα λέξις ἀντὶ: ἀριστοτεχνίας.

γραφικούς, νὰ τυμβορυχοῦν τοὺς προπάτορας τῶν καὶ νὰ φέρουν εἰς τὰ πλοῖα σας τὰς πλάκας τῶν προγονικῶν μνημείων⁽⁴⁾.

Δὲν εἶναι ἀξίον ἀπορίας, ἂν οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἀτίλα δὲν ἐγνώριζον τὴν ζημίαν τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν ἡ σμινύα⁽⁵⁾ τοῦ Βαρβάρου ἐκείνου πορθητοῦ κατακρμνίσασα τὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰς περικαλεῖς πόλεις τῆς καλλίστης Ἰταλίας⁽⁶⁾, τότε δὲν ἤθελε φανῆ Ἀτίλας εἰς τῆς Εὐρώπης τὸ θέατρον, ἂν αὐτὴ δὲν ἦττον ἀξία τοιοῦτου ὑποκριτοῦ, ἢ Ρώμη τότε καθὼς καὶ ἡ Ἑλλάς, εἶχε κατοίκους, δὲν εἶχεν ἢ πρώτη Ῥωμαίους, μὴ δ' ἢ δευτέρα Ἑλληνας, ἀλλ' ἀφ' οὗ οἱ φυγάδες Βυζάντιοι ἔφεραν εἰς τοὺς Μεδίκους⁽⁷⁾ τὰ

(4) Ἐννοεῖ τοὺς διαφόρους ἔθρους, οἱ ὅποιοι κατὰ καιροῦς ὑπεξήρσαν ἀρχαιότητος ἐξ Ἑλλάδος, εἰδικῶς δὲ ὑπαινίσσεται τὰ κατὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου καὶ τὸν λόρδον Θωμᾶν Ἐλγιν, ὅστις τῷ 1800 κατέβη, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεργούντων τῶν Τούρκων περισυνέλεξεν ἀπειρα νομίματα, ἀμφορεῖς, πολυτίμους λίθους, ἐγγαράκτους πλάκας κλ. καὶ ἐλαφραγωγῆσε τὰ λείψανα 14 ἀγαλμάτων, πρὸς τοῦτοις δὲ πριονίσας ἀφήρσε πλέον τῶν 60 ἀναγλύφων ἀπὸ τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος. Ἄπαντα δὲ ταῦτα μετεκόμισε τῷ 1814 εἰς Ἀγγλίαν, καὶ τῷ 1816 ἠγοράσθη ἡ συλλογὴ αὕτη ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἀντὶ 35 χιλ. λιρῶν στερλινῶν καὶ κατετέθη ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσείῳ ὑπὸ τὸν ἀγαθὸν τίτλον: Ἑλγίνεια Μάρμαρα. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, μεθ' ὅλας τὰς ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῷ Τύπῳ συνηγορίας ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τῶν μαρμάρων τοῦ Παρθενῶνος, ἠρκέσθη ν' ἀποστείλῃ ἀντὶ τῶν πρωτοτύπων τὰ ἐκ γύψου ἐκμαγαῖα, τὰ ὁποῖα ἀνάκεινται σήμερον ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως.

Περὶ τῆς ἀρπαγῆς ταύτης τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνος ἔγραψεν ἀντάξιον ποίημα ὁ φιλελληνικώτατος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος Α', πατὴρ τοῦ πρώτου ἡμῶν βασιλέως Ὀθωνος, ἐπιγραφόμενον: Die Parthenons Bildwerke in England. Ἡ διαρπαγὴ τοῦ Ἑλγιν ἔκαμε τόσην αἰσθησὶν εἰς τὴν Εὐρώπην παρὰ τοῖς λογίοις, τοῖς συγγραφεῦσι καὶ τοῖς ποιηταῖς, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ἄγγλος μὲν, ἀλλὰ ψυχῇ τε καὶ σῶματι Ἕλληνας, λόρδος Μπάυρον, εἰς τὸ Β' ἄσμα τοῦ «Γασίλδ Χάρολδ» ἐξανίσταται κατὰ τοῦ ληστοῦ Ἑλγιν καὶ παρηγορεῖται λέγων: ὅτι ὁ «ληστής δὲν εἶναι Ἄγγλος, ἀλλὰ Σκώτος», ἀναφερόμενος εἰς τὸ λόγιον ἐκεῖνο: Quod non fecerunt Gotthi, fecerunt Scoti. Βλ. Π. Καστριώτου: Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων. Ἀθήνησι, 1895.

(5) Εἶδος σκαλίδος, τοσπᾶς μετὰ δύο ὀδόντων ἢ δακτύλων ἢ κεράτων, δίκελλα (Ἀριστ. Νεφ. 1486, 1500. Πλάτ. 2, 370 D. Ξεν. Κ. Π. 6, 2, 34).

(6) Πρόκειται περὶ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 452 ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀτίλα ἐναντίον τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταστροφῆς τῆς Ἀκυληίας.

(7) Μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Τούρκων πολλοὶ πεπαιδευμένοι Ἕλλη-

ζώπυρα τῆς φιλοσοφίας, καὶ μὲ τὴν πρόο-
δον τοῦ χρόνου ὑψώθη ὁ ἀνθρώπινος νοῦς
εἰς τόσον φωτισμοῦ βαθμὸν, παραδοξότατον
εἶναι πῶς τόση σιδηρὰ σειρά Μωχαμμεδικῶν
Ἰαττίλων⁽⁸⁾ ἐμίανε καὶ μαιίνει τὸ Ἱερὸν
ἔδαφος τῆς Γραικίας ἕως τὴν σήμερον.

Τοῦλάχιστον οἱ αἰῶνες τῆς ἀμαθείας ἔχον-
τες ἐν μόνον ἐλατήριον τὴν θρησκείαν, ἐκί-
νησαν σταυρικοὺς πολέμους, ἐσύστησαν ἔπει-
τα τάξεις ἰππέων διαφόρους⁽⁹⁾, ἀν ἡ ἱστο-
ρία μέμφεται πολλὰς τῶν σταυροφόρων ἀτο-
πίας, ἐπαινεῖ ὅμως τὸ ἀμυντήριον σύστημα
τῶν ἰππέων, ἀξιεπαινον ἀληθινὰ ἐκεῖνο τὸ
σύστημα κατ' ἐκείνας τὰς ἐποχάς, κατὰ τὰς
ὁποίας ὁ Ἰσλαμισμὸς ἤττον εἰς τὸ κράτος του
τὸ ἀπόγειον.

Ἄλλὰ πῶς νὰ μὴ θαυμάσῃ τις παρατη-
ρῶν, ὅτι ἡ Εὐρώπη ἔπειτα, δυναμένη νὰ
μεταχειρισθῇ ἀπὸ ἀμυνομένη τὸ πολεμιστή-
ριον σύστημα κατὰ τοῦ ἀδυνάτου, ἀλλ' ἀσ-
πόνδου κατὰ τῶν χριστιανῶν πολέμου, αὐτὴ
ἑαυτὴν διεσπάραιτε παραιτούσα τὸν βάρβα-
ρον νὰ τυραννῇ τόσους λαοὺς! αἷτιον προ-
κύπτει μόνον τῆς τοιαύτης πρὸς τὸν Τούρκον
συγκαταβάσεως τῶν Εὐρωπαίων, ἡ κακὴ

νες ἦλθον μετὰ τῶν φιλολογικῶν αὐτῶν θησαυρῶν
εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἔτυχον θερμοῦ ὑποδοχῆς
καὶ φιλοξενίας εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἐπατριδῶν, καὶ
ιδίως παρὰ τῆ ἀριστοκρατικῆ Φλωρεντινῆ οἰκογε-
νείᾳ τῶν Μεδίκων, ἧτις εὗρισκαν εἰς τοὺς μεγάλους
αὐτῆς θησαυροὺς καὶ εἰς τὰς ἐκτεταμένους ἐμπορι-
κὰς σχέσεις τὰ μέσα διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν τε-
χνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Οἱ Ἕλληνες λόγιοι Μανουὴλ καὶ Ἰωάννης Χρυ-
σολεωρᾶς, Θεόδωρος Γαζής, Δημήτριος Κυθώνιος,
Γεώργιος Τραπεζούντιος, Γεώργιος Γεμιστός ἢ Πλή-
θων, Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, Δημήτριος Χαλκο-
κονδύλης, Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης Λάσκαρις
καὶ πλείστοι ἄλλοι, παρυσιασθέντες εἰς τὰ πανε-
πιστήμια καὶ ἀλλαχθὺ ὡς διδάσκαλοι τῆς ἑλληνι-
κῆς γλώσσης καὶ παιδείας, διήγειραν τὸ γενικὸν
διαφέρον ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος καὶ μετέδωκαν τὸν
ἀληθῆ πολιτισμὸν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἐπή-
νεγκαν δὲ οὕτω τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων,
τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν.

Οἱ δὲ Μῆθικοι, ἀπὸ τοῦ Κόσμου μέχρι τοῦ Λαυ-
ρεντίου, ἦσαν οἱ ἀμψυχῶται τῆς πνευματικῆς ταύ-
της κινήσεως καὶ εἰς αὐτοὺς ὀφείλεται ἡ κατ' ἐ-
κείνους τοὺς χρόνους ἀνακάλυψις πολλῶν χειρογρά-
φων τῶν ἀρχαίων κλασικῶν. Ὁ Κόσμος μάλιστα
ἵδρυσεν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν.

(8) Ἐννοεῖ τοὺς ἀπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ
καὶ ἐφεξῆς Σουλτάνους τῆς Τουρκίας.

(9) Τὰ ἐκ τῶν σταυροφοριῶν προσελθόντα τρία
ἰπποτικά τάγματα ἦσαν τῶν Ἰωαννιτῶν, τῶν Ναϊ-
τῶν καὶ τῶν Τευτόνων.

πρόληψις τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω εἶπα, ὅτι δὲν
μᾶς ἐνόμιζεν ἡ Εὐρώπη ἀρκετοὺς νὰ συστή-
σωμεν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἔθνος, καὶ διὰ
τοῦτο ὑπόπτει μὴπως ἀφ' οὗ διωχθῆ ὁ
Ἰσλαμισμὸς ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἀλλάξῃ κατα-
κτιτὴν ἀπὸ κατακτιτοῦ ἢ Ἑλλάς, γενομένη
εἰς τὸν νέον αὐτῆς κύριον προσθήκη δυνά-
μεως καὶ δὴ τὸ σύστημα τῆς πολυθρullyτου
τῶν Εὐρωπαίων Ἰσορροπίας ἔγινε Ἰσχυρὸς
καὶ δωρυφόρος σωτήριος τῆς Ἰμισελήνου
καὶ ὁ τόσον ἀλαζῶν, ὅσον ἀδρανῆς Σουλτά-
νος κατεμυκτήριζε τὴν Εὐρώπην, καὶ ὁσά-
κις ἔγκουε διαιρέσεις καὶ πολέμους μεταξὺ
τῶν Εὐρωπαίων, ἐπέλεγε τὴν ἀραβικὴν ἐκεί-
νην παροιμίαν «ἀμποτε ὁ θεὸς νὰ ἐξαγριώ-
σῃ τὸν κύνα κατὰ τοῦ σὺς!» οὐαὶ ἂν ἡ
ὀθωμανικὴ ἀνδράνεια ἤξευρε νὰ ὠφελήθῃ
ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς Ἰσορροπίας! ἡ-
θελεν ἔχει χρεῖαν Καρόλων Μαρτέλων⁽¹⁰⁾,
Χουνιάδων⁽¹¹⁾, Σοδιέσκων⁽¹²⁾, καὶ Εὐγε-
νίων⁽¹³⁾ πάλιν ἡ Εὐρώπη! μ' ὄλον τοῦτο ὁ ἀπὸ
τὴν Εὐρώπην μέγας κύριος μέγας τούρκος ὀ-
νομαζόμενος Σουλτάνος κατεφρονεῖτο ἀπὸ τὴν
Μάνην⁽¹⁴⁾ τὰ ὄπλα του ἐσυντρίβοντο ἐναντίον
τῶν κρημνῶν τοῦ Σουλίου⁽¹⁵⁾ δὲν ὑψώθη ποτὲ

(10) Ὁ ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Καρολιδῶν
Κάρολος Μάρτελλος, ὁ ἐπικαλούμενος «Σφόρα»,
ἐδόξασε τὸ Φραγκικὸν κράτος καὶ ἐνίκησεν ἐπα-
ναιλημμένους τοὺς Ἀραβὰς (732 καὶ 737 μ. Χ.)

(11) Ὁ ἡρωϊκὸς στρατηγὸς Ἰωάννης Οὐνώδης,
βοεδόδας τῆς Τρανσυλθανίας, τῆ προτροπῆ τοῦ Πά-
πα Εὐγενίου Δ' ἐπῆλθε μετὰ στρατοῦ κατὰ τῶν Ὀ-
θωμανῶν καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς διαφόρους μάχας.
Ἄλλ' ἐν τέλει κατετροπώθη παρὰ τὴν Βάρναν ὑπὸ
Μουράτ Β' τῷ 1444.

(12) Ὁ Ἰωάννης Γ' Σοδιέσκι ἀνηγγορεύθη εἰς
βασιλεῖα τῆς Πολωνίας μετὰ τὴν περίφημον μά-
χην αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων παρὰ τὸ Cho-
tschimi τῆς Βεσσαραβίας (11 Νοεμβρίου 1673).

(13) Πρόκειται περὶ τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου τῆς
Σαβοῖας, ἐνδόξου στρατηγοῦ καὶ πολιτικοῦ, ὅστις
ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Τούρκους (Zenta 11
Σεπτεμβρίου 1697 — Peterwardein 1716 — Βε-
λιγράδιον 1717).

(14) Ἡ Μάνη, ἀποτελοῦσα ὄρεινόν ἀπόρρητον συγ-
κρότημα, ἔμεινε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρα-
τίας ὡς αὐτόνομος ἡγεμονία, ἐχρησίμευσε δὲ ὄχι
μόνον διὰ τὴν προπαρασκευὴν στρατιωτικῶν στελε-
χῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικὸν καταφύγιον τῶν ἐκ τῆς
ἄλλης Ἑλλάδος καταδιωκομένων ὑπὸ τῶν Τουρκι-
κῶν ἀρχῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ σχῆδιον τοῦ
Ρήγα ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν Μάνην ἢ ἐπαναστάσις.
Βλ. Δασκαλάκη: Ἡ Μάνη καὶ ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτο-
κρατορία (1453—1821) Ἀθῆναι 1924.

(15) Ὁ ἐπιστολογράφος ἀναφέρει εἰς τοὺς δεξι-
καπενταετῆς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλτανῶν ἐ-
ναντίον τοῦ Ἀλή πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων.

εἰς τὰς κορυφὰς των Σφακίων⁽¹⁶⁾ ἢ ἀνθρωποφθόρου του σημαία, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τρία τῆς Γραικίας ὄρη ὁ Ἡρκιστος τῆς ἐλευθερίας ἐχάλκευε τὰ ὄπλα τῆς σημερινῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστάσεως⁽¹⁷⁾.

Ἡ ἀπαραδειγμάτιστος εἰς τὴν Ἱστορίαν ἀθλιότης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἔφερεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Γραικίας σμήνη ἐχθιστὰ διαφόρων ἐθνῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἔσχατον καὶ θηριωδέστατον ἦσαν οἱ Τοῦρκοι. τί ἄλλο ἔθνος ἤμποροῦσε νὰ ἀνθέξῃ εἰς τόσα ἔσχατα δεινὰ καὶ τσαούτην καὶ τοιαύτην αἰχμαλωσίαν; μόνον τὸ γραικικὸν ἔθνος ἐφύλαξε τὴν γλῶσσαν του, τὰ ἀρχαῖα ἡθῆτου, τὸν ἔρωτα τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας του, καὶ ὁσάκις ἐφάνη περίστασις δεξιὰ εἰς τὸ νὰ τινάξῃ τὸν ζυγὸν ἀπὸ τὸν τράχηλόν του, τσαάκις ἄρπασε τὰ ὄπλα ἀλλὰ φεῦ! ἡ ὀθωμανικὴ ταινία χορτασμένη μὲ γραικικὰ αἵματα ἐτίθετο πάντοτε εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἰσορροπίας καὶ ἐκινδύνευε τὸ γραικικὸν ἔθνος, ἀπὸ βαρείας δουλείας εἰς βαρυτέραν μεταπίπτου, νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ ἴδῃ τὴν Γραικίαν χωρὶς Γραικὸν ὁ αἰὼν τῆς φιλοσοφίας!

(16) Κατὰ τὸ ἔτος 1669, οἱ Τοῦρκοι, μετὰ μακρὸν καὶ πολυώδυνον ἀγῶνα, κατέρωθσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Βενετοὺς ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ νὰ καταλάβουν αὐτοὶ τὴν νῆσον. Ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης μόνοι οἱ Σφακιανοὶ ἐτήρησαν πρὸς τοὺς κατακτητὰς παρομοίαν πρὸς τοὺς Μανιάτας καὶ τοὺς Σουλιώτας στάσειν. Οἱ κάτοικοι τῶν Σφακίων οὐδέποτε ἐλησμονήσαν τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων. Ἐν εἰρήνῃ, ἡ θῆρα ἐσκληραγῶγει τὰ σώματά των καὶ ἐξήσκει αὐτοὺς περὶ τὰ ὄπλα. Ἡ τοποθεσία τῶν χωρίων των, κειμένων ἐπὶ ὑψηλῶν ὄρεων, ἢ γειτονία τῶν θασσῶν, τῶν σπηλαίων καὶ τῶν ἀπροσίτων φαράγγων, αἵτινες ἐν πολέμῳ παρεῖχον εἰς αὐτοὺς ἀσφαλὲς καταφύγιον, ὁ φόβος τῶν ἐκδικήσεων καὶ τῶν αἰφνιδίων ἐπιθέσεων, ὅλα ταῦτα ἐπέβαλλον εἰς τοὺς κατακτητὰς, τοιοῦτους ἔχοντας γείτονας, συστολὴν τινὰ καὶ περίσκεψιν. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Σφακιανοὶ, οἱ Ριζιώται καὶ οἱ Σελινιώται διεῖγον βίαν ἀνεκτὸν ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, τοὺς Σαρακηνοὺς, τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς Τοῦρκους. Οἱ Σφακιανοὶ δὲ ἰδιαιτέρως μέχρι τινὸς δὲν ἐπλήρωσαν χαράττι, δὲν εἶχον ἀγάδες, δὲν ἐβλεπον εἰς τὰ χωρία των ὑπαλλήλους τῆς κυβερνήσεως, ἀπετέλουν δὲ καθ' ἑαυτοὺς εἶδος δημοκρατίας, αὐτονόμου καὶ ἀνεξαρτήτου. Βλ. Olivier, Voyage dans l'empire Ottoman p. 392 — Παντελεῖ Μ. Κοντογιάννη: Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1768—1774) Ἐν Ἀθήναις 1903.

(17) Μὲ ποιητικὴν ὄντως ἔξαρσιν χαρακτηρίζονται τὰ τρία προπύργια τοῦ Ἑλληνισμοῦ: Ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ Σφακιά.

Ἐγνώρισε τέλος πάντων τὸ ἔθνος ὅτι ἀνδρὸν εἶναι ἐλπίς νὰ ὠφελῆθῃ κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν Εὐρώπην, ἢμπορεῖ νὰ λάβῃ μεγαλητέρας καὶ ἀσυγκρήτως ἐνδοξοτέρας βοηθείας ἀπὸ τὴν Εὐρώπην φιλόσοφον, καὶ ἤδη εἶναι ὑπὲρ τέταρτον ἑκατονταετηρίδος, ἀφότου οἱ Γραικοὶ τρέχουν πανταχόθεν εἰς τὰ διδαστήριά της φωτίζονται καὶ φωτίζουν μὲ τοὺς λύχνους τῆς φιλοσοφίας τὰς πατρίδας τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ἄλλων ἀρχαίων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ἔκτοτε οἱ Γραικοὶ κτίζοντες πανταχοῦ σχολεῖα, ἐγκαθιστῶντες σχολάρχας σοφοὺς, ἐξάπλωσαν εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Γραικίαν τὰ φῶτα τῆς ἀλιθινῆς παιδείας, καὶ γνωρίσαντες κατὰ βάθος τὴν ἀισχύτητα τῆς δουλείας, καὶ ἐκπαρθέσεως ἐκτιμήσαντες τὴν ἰθικὴν αὐτῶν ἰσχύον μὲ τὴν ὑπόχαλκον δύναμιν τοῦ Τυράννου συνῆψαν δεσμὸν μεταξύτων, ἡ Ἀττικὴ μὲ τὴν Πελοπόννησον, ὁ Θεσσαλὸς μὲ τὸν Ἡπειρώτην, ἡ Ἡπειρος μὲ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἡ Ἑλλάς ἴδεν ὅτι ὁ αἰὼν φροντίζει διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀφρικῆς, καὶ καταργεῖ τὸ ἐμπόριον τῶν Νίγρων⁽¹⁸⁾. ἴδεν ὅτι τὰ τρία τῆς Βαρβαρίας πειρατήρια⁽¹⁹⁾ σχεδὸν κατελύθησαν, ἤλπιζε δικαίως ὅτι θέλει εὐρηγὰ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις πλειοτέραν συμπάθειαν, ἢ ὁ Γραικὸς εἶναι ὀλιγώτερον ἀνθρωπος ἀπὸ τοὺς μέλανας κατοίκους τῆς Ἀφρικῆς! ἢ πάσχουν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν Τοῦρκο, θηρίον τερατόμορφον, τὸ ὁποῖον ἀληθινὰ ἐξέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην ὁ Ἄδης! Ὀλοι ὁμοῦ ἄρα οἱ Γραικοὶ ἀπεφάσισαν ἢ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, ἢ νὰ ἀποθάνουν Ὀλοι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας, τίς θέλει προσάψει εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῶν Γραικῶν μῶμον ἀποστασίας; δυστυχεῖς Γραικοὶ! ἀκόμη δὲν ἐγνώρισεν ἡ Εὐρώπη τὴν ἔκτασιν τῶν δεινῶν σας! ἴσως νομίζει ὅτι ἔχετε ἰδιοκτησίαν, ὅτι ἐξουσιάζεται τὴν τιμὴν τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων σας, ὅτι δὲν ἐπεμβαίνει ὁ βάρβαρος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θρησκείαν σας τὴν Ἱερὰν καὶ ἀμώμητον!

(18) Ἀπὸ τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος ἤρχισεν συστηματικὸν ἐμπόριον τῶν Μαύρων τῆς Ἀφρικῆς, οἱ ὁποιοὶ ἐξαπεστέλλοντο ὡς σκλάβοι εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

(19) Ἡ Ἀλγερία, ἡ Τύνις καὶ ἡ Τρίπολις. Μεταξὺ δὲ τούτων θύναται νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ τὸ Μαρόκκον.

Πρὸ ἔνδεκα ἐτῶν ⁽²⁰⁾ δι' ἀνγκυαίαν ὑπόθεσιν κτηματικὴν τοῦ Ἁγίου Γάβριου, ἐπαρρησιάζεσθαι εἰς τὸν Σεῖχουλισλάμην ⁽²¹⁾ ὁ Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων, μετ' ἄλλους ἀρχιερεῖς ἐγκρίτους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ μετ' προκρίτους λαϊκοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρήσαν ἐκεῖ οἱ δύο Καξιεσκέριδες ⁽²²⁾, πολλοὶ τοῦ οὐλεμαντικῆς σώματος ⁽²³⁾, ὁ Βεζύρης μ' ὄλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς βουλῆς, αὐτῆς τῆς Ἰκετηρίας ⁽²⁴⁾ μέλος ἡμῶν κ' ἐγώ, τότε ὁ Πατριάρχης κρατῶν κοινὴν ἀναφορὰν πλησιάζει, πίπτει εἰς τοὺς Βεζιρικοὺς καὶ σεῖχουσλεμικοὺς πόδας, ἀλλ' ὁ Βεζύρης τὸν ἀποβάλλει, τίς ἀναγινώσκει λέγει τὰς φλυαρίας; διατί, ἐπιλέγει, ἰκετεύετε ματαιῶς; δὲν ἠξεύρετε ὅτι σεῖς οἱ δοῦλοι δὲν ἔχετε ἰδιοκτησίαν; ἰδὼν τοιαύτην ὕβριν πρὸς τὸ λαϊκὸν καὶ Ἱερὸν σῶμα, παριστάνον ὄλον τὸ ἔθνος, δὲν ἠμπόρεσα πλέον νὰ κρατήσω ἑμαυτὸν, ἀλλ' ἀνεχώρησα ἀπὸ τὸν μαρὸν ἐκείνον τόπον τῆς Τυραννίας καὶ βαρβαρότητος, εὐχηθεὶς νὰ τυραννίσουν, εἰ δυνατόν τοὺς Γραικοὺς σκληρότερον καὶ αἰσχροτέρον οἱ Βάρβαροι διὰ νὰ τοὺς φέρουν εἰς τὴν ὑστερινὴν ἀπελπησίαν.

Κατὰ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος ⁽²⁵⁾ τρεῖς ἐνορίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγειναν πυρκαϊᾶς παρανάλωμα, οἱ ἐνορίται Γραικοὶ διε-

⁽²⁰⁾ Τφ 1810.

⁽²¹⁾ Ὁ Σεῖχουλισλάμης (ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν) εἶναι ἐν Τουρκίᾳ ὁ ἀνώτατος λειτουργὸς τοῦ Ἁλλάχ, ὁ πρῶτος μουφτής καὶ οὕτως εἰπεῖν ὁ Πατριάρχης τῶν Μωαμεθανῶν. Οὗτος εἰς ὅλα τὰ σπουδαῖα θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα ἔχει τὴν βαρύνουσαν γνώμην.

⁽²²⁾ Ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῶν καθήδων ἦσαν δι καξασκέραι (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ καντή-ἀσκέρ, στρατιωτικὸς ἱεροδίκης), ἦτοι οἱ δικασταὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (στρατοδίκαι). Τοιοῦτοι ὑπῆρχον ἀρχικῶς δύο, ὁ μὲν εἰς διὰ τὴν Ἀνατολίαν, ὁ δὲ ἄλλος διὰ τὴν Ρούμελην. Εἰς τοὺς δύο καξασκέρας ὑπῆγοντο οἱ μολλάδες εἰς τὰς μεγαλύτερας καὶ οἱ καθήδες εἰς τὰς μικροτέρας πόλεις. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο καθιερώθη ἐπὶ τοῦ Ὁρχάν (1326—1359), ὅστις ὑπῆρξεν ὄχι μόνον τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ὀθωμανῶν ὁ κυριώτερος ἰδρυτής.

⁽²³⁾ Μεγάλην πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν δύναμιν εἶχεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, καθὼς καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὁ σύλλογος τῶν οὐλεμάδων, θεολόγων ὁμοῦ καὶ νομομαθῶν ἀνδρῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων εἰς ὅλας τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις ἐζητεῖτο γνώμοδοτήσις (φαιφᾶς), τὸ παρά Ρωμαίοις *responsum prudentium*.

⁽²⁴⁾ Πρὸβλ. Πλουτ. Πομπ. 28: πέμψαντες ἰκετηρίας.

⁽²⁵⁾ Τφ 1818.

σώθησαν μετ' τὴν ψυχὴν εἰς τὸ στόμα, ἀπολέσαντες οἱ δυστυχεῖς δληντων τὴν περιουσίαν, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐφρόντισαν νὰ ἐπισκευάσωσι τὰς ἡμικρημισμένους στέγας τῶν τριῶν ἐκκλησιῶντων, χορτάσαντες πρῶτον μετ' ὄρωρα τοὺς ὀθωμανοὺς φύλακας, ἀλλὰ προδοθέντες ἀπ' αὐτοὺς ἀπήχθησαν ἕως τριάντα ἀπὸ τοὺς προκρίτους αὐτῶν τῶν ἐννοριῶν εἰς τὰ ἀρχεῖα, ὅπου παρῶν ἡμῶν κατὰ τύχην, ἡ βάρβαρος διοίκησις ἀντὶς νὰ περιθάλψῃ τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοῦ καὶ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ διὰ τὴν συμφορὰντων τοὺς ἔβαλεν εἰς σκοτεινὸν δεσμοτήριον, διότι ἐτόλμησαν τὴν μικρὰν ἐπισκευὴν τῶν ἐκκλησιῶντων μ' ὄλις μετ' ἀρχεῖα ὄρωρα διέφυγον τὴν ἐσχάτην ποιήν.

Ἄν εἰς τὴν καθέδραν ἔδλεπε τίς τόσας πράξεις τυραννικὰς συμπέρανε φίλε, πόση ἦττον ἡ καταδυναστεία τοῦ εἰς τὰς ἐπαρχίας σμήνους τῶν ἀμειλίκτων τυραννίσκων.

Ὁ Σουλτάνος, ἀφ' οὗ κατέλυσε τὸ σύστημα τῶν Ἀγιάννων ⁽²⁶⁾ διοικητῶν μὲν διωρισμένων εἰς νομοὺς μικροὺς ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τῶν πασάδων ἰσχυρῶν ὁμοῦ γενομένων καὶ ἀμετακινήτων διὰ τὴν ἀνδρᾶνεια τῆς διοικήσεως, τὴν ὁποίαν παρέλυσαν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν οἱ Πασβάνογλοι ⁽²⁷⁾, οἱ Ἀλή τῶν Ἰωαννίνων, οἱ Ἰσμαῖλ τῶν Σερρών, οἱ Τερσενικόγλοι τοῦ Ρουσσουκίου, καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Καρὰ Ρομάνοι, οἱ Τσαπανόγλοι, οἱ Νασίφοι καὶ

⁽²⁶⁾ Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ Β', βλέπων ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους ἐχώλαιεν ἐννεκα τῶν κληρονομικῶν τοπαρχῶν (Ἀγιάννων), κατέλυσε πάντας τοὺς καὶ διήρσε τὸ Κράτος εἰς σατραπείας, ὑπὸ διοικητὰς διορισμένους ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ τοῦτου.

⁽²⁷⁾ Πρόκειται περὶ τοῦ πασᾶ τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου, ἐμπίστου φίλου τοῦ Ρήγα τοῦ Βελεστινλή, τὸν ὁποῖον οὗτος μάτην προσεπάθησε νὰ σώσῃ. Ὁ Πασβάνογλος, ἡγούμενος τῶν φοβερῶν γενιταίων καὶ συμπτᾶτων μετὰ τῶν ἐλλήνων ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, ἐγένετο τόσον ἰσχυρὸς, ὥστε διέκει ἀνταρχικῶς τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν χώρας, ἔχων ὡς ἔδραν τὸ Βιδίνιον. Ἐναντίον αὐτοῦ ἐξστράτευσαν ἀνευ ἀποταλέσματος τεσσαράκοντα πασάδες, ὑπὸ τὸν πιστὸν τοῦ Σουλτάνου Χουσεῖν Καπουδᾶν πασᾶν, ἄγοντα 100 χιλ. ἀγρία σίφη στρατολογηθέντα ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀσιατικῆς Τουρκίας. Τέλος ὁ Σουλτάνος Σελίμ Γ' ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Πασβάνογλου ὡς πασᾶν τοῦ Βιδινίου.

Καὶ οἱ κατωτέρω ἀναφερόμενοι ἦσαν ἐπίσης ἰσχυροὶ πασάδες, οἱ ὁποῖοι μετῆλθον ἀπέναντι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας οἷαν καὶ ὁ Πασβάνογλος διαγωγὴν.

ἄλλοι πολλοί, καὶ ἐσχημάτισεν ἐν εἶδος συστήματος φεουδικοῦ, ἀφ' οὗ λέγω κατέλυσεν ὁ Σουλτάνος τὸ ἀγίανικόν σύστημα τοῦτο, ἀντικατέστησε δευτέρας τάξεως πασάδες, καὶ διὰ τὰ τοὺς κρατῆ εἰς ὑποταγὴν τοὺς μετέλλασε συνεχῶς καθὼς καὶ ἐκείνους τῆς πρώτης τάξεως, δι' αὐτὴν τὴν συχνὴν μετὰθεσιν τῶν πασάδων οἱ ταλαίπωροι ὑπήκοοι ἐγίνοντο τῆς ἀπληστίας τῶν συνεχῶς μετατιθεμένων σατραπῶν καὶ ὑποσατραπῶν παρανάλωμα.

Πρότερον οἱ ἀγιάνοι χρεῖαν ἔχοντες πολλῶν ἐξόδων διὰ τὸν ταπεινὸν αὐτῶν βαθμὸν, καὶ θεωροῦντες τοὺς ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτῶν ὡς ἴδιον αὐτῶν κτήμα διὰ τὸ ἀμετακίνητον τῆς ἀξίας των, ἦσαν μέτριοι εἰς τὴν τυραννίαν, ὅσον ἐνδέχεται Τούρκος νὰ εἶναι μέτριος ἐξ ἐναντίας οἱ Σατράπαι καὶ ὑποσατράπαι πολυτελεῖς διὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ βαθμοῦ των καὶ σπεύδοντες διὰ τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς ὑπουργίας των ν' ἀρπάσουν τὸν προστυχόντα, ἐρροφοῦσαν καὶ αὐτοὶ κ' οἱ ἀξιοματικοῖτων τὸ αἷμα τῶν πτωχῶν.

Τὴν τοιαύτην ὀλεθρίαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐκρυπτεν ὁ Χαλὲτ⁽²⁸⁾ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον χορτάζων τὴν φυλαργυρίαν τοῦ Δεσπότου μετὰ τὴν πείναν τοῦ λαοῦ, γεμίζων τὰ θησαυροφυλάκιά του μετὰ τὴν ἐσχάτην τῶν πτωχῶν ἀπογύμνωσιν καὶ κολακεύον τὸν τύφον τοῦ θρησκευτικῶς ἀκαταστράτου⁽²⁹⁾ καὶ ἀπολύτου χακάνου⁽³⁰⁾ μετὰ τὴν τελείαν καὶ τυφλὴν πρὸς τὸν σουλτανικὸν οὐδόντου ἀφοσίωσιν καὶ λατρείαν τῶν Πασάδων καὶ τῶν ὑπαλλήλων ἀξιοματικῶν, ἀγνοοῦσεν ὁ τύραννος ὅτι ἡ τοιαύτη ὑπακοή δὲν εἶναι προσήλωσις ὑπηκόων ἠθικῶς εὐεκτόντων καὶ ὀγιῶν, ἀλλὰ σιωπὴ καὶ ἀκίνησις σώματος νεκρωμένου, τοῦ ὁποῦ ἢ σῆψις ἔφερε καὶ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου Σουλτάνου τὸν πολιτικὸν θάνατον.

(28) Ὁ Χαλὲτ ἐφέντης ἦτο ὁ ἐμπιστος βοηθὸς τοῦ Μαχμούτ Β' (1808—1839) κατὰ τὴν περίοδον τῶν μεταρρυθμίσεων.

(29) Νέα λέξις ἀντί: ἀκαταμαχῆτου.

(30) Χάν (θηλ. χουνάμ ἢ χανοῦμ=κυρία) ἐν ταῖς Τουρκικαῖς καὶ Μογγολικαῖς γλώσσαις σημαίνει τὸν ἡγεμόνα, κύριον. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν Οὐννων (οἵτινες ἦσαν Μογγόλοι) καὶ τῶν Βουλγάρων (οἵτινες εἶναι Τουρκικῆς φυλῆς, μὴ ἐκσλαυθεύσης εἰσέτι) οἱ ἡγεμόνες λέγονται Χάν, συνήθως δὲ Χαχάν, ἡγεμῶν ἡγεμόνων (ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Χαγάνος). Καὶ ὁ Ὀθωμανὸς Σουλτάνος ἐλέγετο καὶ Χάν, ὡς π. χ. Ἀβδούλ Χαμίτ Χάν.

Τοιαύτην τυραννίαν καὶ τοιαύτην αἰχμαλωσίαν δὲν μπορούσε πλέον νὰ ὑποφέρῃ τὸ ἔθνος τῶν Γραικῶν, καὶ δταν αὐτοὶ διοργανίζαν⁽³¹⁾ τὰ μέσα τῆς ἐλευθερίας των καὶ ἐρίνιζαν τὰς ἀλύσους των, ὁ κακὸς δαίμων τῶν Τούρκων τοὺς ἔφερε νὰ γένωσι τυραννικώτεροι εἰς τὰ τρία αὐτὰ ὑστερνὰ ἔτη.

Διὰ κολοφῶνα τῆς κατασχύνης τοῦ Γραικοῦ ἔθνους τὸ διοικοῦσε ἤδη τρία ἔτη τὸ τριβολιμαῖον⁽³²⁾ ἀνδράποδον ὁ ἑβραῖος Χασιὲλ Τραπεζήτης ἀπληστος τοῦ ἀκορέστου καὶ ἀγρίου Χαλὲτ ὄχι ὁμιῶς ὀλιγώτερον αἶσχος προστρίβεται εἰς τὴν διπλωματικὴν Εὐρώπην εἰς τῆς ὁποίας τὰς σχέσεις μετὰ τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν εἶχεν ἔμμεσον μὲν, ἀλλ' ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν ἢ εὐνοια τοῦ ἑβραίου, ἢ θέλησις αὐτοῦ, εἶναι θέλησις τοῦ Χαλὲτ καὶ ἢ θέλησις τοῦ Χαλὲτ ὡσαύτως εἶναι θέλησις τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ Βάρβαρος λυσσὼν ἤδη ἤρχησε νὰ σφάζῃ σωρηδὸν τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως Γραικοίς, κρεμά εἰς τὰς θύρας τῶν Πατριαρχείων τὸν Πατριάρχην καὶ παραδίδει τὸν νεκρόν του εἰς τοὺς ἑβραίους διὰ νὰ τὸν σύρουν εἰς τὰς πλατείας τῆς πόλεως βλασφημοῦντες τὸν μέγαν ἀρχιερέα, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν! οἱ ἀρχιερεῖς τῆς συνόδου καταδικάζονται εἰς ἐπονείδιστον θάνατον! οἱ ἱερεῖς κατακόπτονται, οἱ διερμηνεῖς καὶ οἱ Λογοθέται⁽³³⁾ λαιμοκοποῦνται πέμπονται καθ' ἡμέ-

(31) Τὸ ῥῆμα διοργανίζω, ὅπου εὐρητα εἰς πλείστους συγγραφεῖς (βλ. Δανιὴλ Φιλιππίδην—Νεόφυτον Δούκαν—Θεόφιλον Καίτην—Ἑγγρ. Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως 21) καθὼς καὶ τὸν διοργανισμόν (βλ. Βενιαμίν τὸν Λέσβιον), προτιμᾷ ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος τοῦ διοργανῶ καὶ τῆς διοργανώσεως, τῶν ἐθρικομένων ἐν τοῖς Λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης.

(32) Νέα λέξις ἀντί: τρισκατάρατον.

(33) Ἀπὸ τῆς 17^{ης} ἑκατονταετηρίδος, ὅποτε αἱ σχέσεις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους πρὸς τὴν Εὐρώπην κατέστησαν πολυπλοκώτεροι, ἢ Τουρκικῆ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ προσλάβῃ Ἑλληνας διερμηνεῖς, οἱ ὅποιοι συνέτασσον τὰ ἐπίσημα πολιτικὰ ἔγγραφα καὶ διεξήγον τὴν ἐξωτερικὴν ἀλληλογραφίαν. Οὗτοι ὀνομαζόντο μεγάλοι διερμηνεῖς, καὶ ἐπειδὴ ἦσαν μεμνημένοι τὰ ἀπόρρητα τοῦ κράτους, ἐκαλοῦντο σύμβουλοι τοῦ Κράτους ἢ ἐξ ἀπορρητῶν. Πρῶτος μέγας διερμηνεὺς Ἑλλήνων ὑπῆρξεν ὁ Παναγιώτης Νικουσίος· ὁ δὲ πάντων ἐπισημότατος ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ πρεσβύτερος (1636—1709), ὅστις πρῶτος ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἐξ ἀπορρητῶν. Οὗτος προσαγορεύεται ὡς «εὐσεβέστατος, ἐκλαμπρότατος καὶ σοφώτατος ἀθῆντης, μέγας λογοθέτης τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας

ραν σφοδραί προσταγαί γενικῆς ἑλληνοκτονίας⁽³⁴⁾.

ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θέλει δυνηθῆναι τὸ θηρίον νὰ ροφήσῃ χαλδὸν τὸ Χριστιανικὸν αἷμα, εἰς τὴν Ἡπειρὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰς τὰ νη-σῖα τοῦ Αἰγαίου πελάγους, δεξιότατα σπαθία ἀστράπτουν γυμνὰ εἰς τὰς εὐρώστους χεῖρας τῶν ἀνδρείων Γραικῶν, ὁ Γραικικὸς στόλος θέλει κλείσει μετ' ὀλίγον τὸν θρακικὸν Βόσπορον, ἔτοιμος νὰ κάτανχυμῆσῃ μετὰ τὴν ἀνδρείαντου καὶ τὴν ἐμπειρίαν τὰ θαλασσοπόρα τεῖχη τῶν δειλῶν Βαρβάρων ἂν ποτὲ τολμήσουσιν νὰ προκύψουν ἔξω τοῦ στενοῦ.

Ἡ πάλῃ ὡς πρὸς τὰ μηχανικὰ μέσα τοῦ Πολέμου (τὸ ἠξεύρομεν) εἶναι ἀνισοτάτη, ὁ βάρβαρος ἔχει χρήματα, οἱ Γραικοὶ δὲν ἔχουν, ὁ βάρβαρος πληθεὺς ἐφοδίων πολεμικῶν, οἱ Γραικοὶ δὲν ἔχουν, ὁ βάρβαρος ἔχει δπλα, οἱ Γραικοὶ δὲν ἔχουν, ἀλλ' ὁ βάρβαρος δὲν ἔχει ἀνδρείαν, οἱ Γραικοὶ ἔχουν τὸν μόνον προγονικὸν αὐτῶν θησαυρὸν τὴν γενναιοψυχίαν, ὁ βάρβαρος μάχεται διὰ τὰς κτηνώδεις ἡδονὰς τοῦ σκιατραφοῦς Σουλτάνου ἡμεῖς μᾶχόμεθα διὰ τὴν Πατρίδαν μὲς τὰ τέκνα μὲς τὰς συζύγους μὲς, διὰ τὴν Ἱερὰν Θρησκείαν. Θέλομεν νικήσει, δὲν μικροψυχοῦμεν διὰ τὸν θάνατον τῶν ὁμογενῶν μὲς, ὅσους προφθάσει ἢ δολοφόνος μάχιρα τοῦ

καὶ εἰς ἀπορρήτων τῆς κραταιᾶς βασιλείας τῶν Ὀθωμανῶν». Βλ. Δ. Θερειανοῦ: Ἀδαμάντιος Κοραῆς Α 47—56 Β 342.

(34) Νέα λέξις· βλ. ἑλληνοκτόνος ἐν «Συναγωγῆ νέων λέξεων κλ.» Στεφ. Κουμανούδη. Ἐν Ἀθήναις 1900.

Τυράννου νὰ θερίσῃ. Ἰδαμεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων τοῦ Γραικικοῦ ἔθνους ὀλιγόστευε μετὰ τὴν πρόδον τοῦ Χρόνου κατὰ λόγον ἀντιπεπονητότα τῆς αὐξήσεως τῆς τυραννίας. Ἰδαμεν ὅτι ἡ πικρὴ ἀδελφὴ γνησία καὶ ἀξία τῆς βαρβαρότητος τοῦ Τυράννου μὲς ἐθέριζε κατ' ἔτος πληθεὺς ἀπὸ ἡμᾶς, συγκρίνοντες θάνατον μετὰ θάνατον, εἴμεθα ἀληθινοὶ Ἕλληνας ὥστε νὰ προσημῶμεν τὸν ἔνδοξον θάνατον εἰς τὸν λαμπρὸν τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα πρὸς τὸν ἐπώδεινον καὶ μάτχιον ἐκ τῆς ἐπετείου ἐπιδημίας ὀλεθρόνους, ἀπεφασίσαμεν νὰ χαθῶμεν ἀπαξ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὅσοι διεφθειρόμεθα ἀπὸ τὴν πικρὴν εἰς διάστημα τριετίας, καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην θυσίαν, ἀπ' οὗ καταβάλλωμεν τὸν ἐχθρὸν θέλομεν δεκαπλασιασθεῖ ἑκατονταπλασιασθεῖ κατ' εὐθὺν λόγον τῆς νομίμου δικαιοσύνης.

ἐλπίζοντες εἰς τὸ δίκχιον καὶ Ἱερὸν τοῦ ἐπιχειρήματός μὲς, ἐλπίζοντες εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἀπελπησίαν, ἐξίσου ἐλπίζομεν εἰς τὴν φιλάνθρωπίαν τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης, ὅλοι κοινῶς τὴν ἐπικαλούμεθα, οἱ σοφοίτης ἄς μὲς διδάξουν, θέλομεν, θέλομεν ἀκολουθῆσαι τὰς συμβουλίαςτων, οἱ στρατιωτικοίτης ἄς ἔλθουν θέλομεν τοὺς κατστήσει ὀδηγοὺς τῶν Ἱερῶν λόγων μὲς εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης, οἱ νομικοίτης ἄς μὲς συντάξουν νόμους, θέλομεν τοὺς ἐκτιμῆσαι ἔν ἀπὸ τὰ μάλιστα καὶ ἔνδοξα τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀπομνημονεύματτα θέλει εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ μετὰ τὴν φῶτατῆς καὶ μετὰ τὴν δπλατῆς συνέτρεξεν ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΤΩΡΑ, ΠΟΥ ΔΕΡΝΕΤΑΙ Ο ΒΟΡΡΙΑΣ

Ἔνα κακὸ θυμητικὸ
μὲς στὴν ψυχὴ ἀκουρμαίνω,
τώρα ποὺ δέρνεται ὁ βορριάς,
καὶ τρέμω... καὶ σωπαίνω...

Εἶναι τὸ κρῦο σου παγερό,
Χριστέ μου! καὶ θλιμμένο,
καὶ τὸ θυμητικὸ πικρὸ
μετὰ τὴ ζωὴ δεμένο.

Τὰ χρόνια; κίολας παλαιϊκά.
Τὰ ὄνειρατα; χαμένα.
Χτυπιέται μόνον ὁ ἄνεμος
μὲς στὴν καρδιά μου ἔμένα.

Πάψε, βορριά, πέσε, βραδιὰ!
ἄχ, ἡ φτωχεῖά μου ἡ ζήση
ἀπόψε ἂν ἔρθῃς, Λησμονιά,
θὰ σὲ καλωσορίσῃ!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ